

Kauzalita a nahodilost

Kauzalita byla obvykle chápána tak, že určitá příčina vede nutně k jednomu jedinému určitému následku; někdy to bylo formulováno také tak, že tento určitý následek je vlastně v příčině již obsažen (třeba v zavinuté podobě). Dnes je celá skutečnost tzv. kauzality pojímána docela jinak: ve světě je mnoho nahodilého, ale ta nahodilost je jakoby nějak „řízena“, „kontrolována“, jsou jí ustaveny nějaké hranice, meze. Chaos nezůstává chaotickým, ale prosazuje se v něm nějaká pravidelnost, jejíž původ zřejmě není přímo v tom, co se na nejnižších úrovních děje. Mluví se proto o tzv. deterministickém chaosu: věci, které se zjevně (resp. zdánlivě?) dějí nahodile, podléhají nějaké pravidelnosti, které se stává zjevnou teprve při velkých číslech, tedy statisticky. K této změně chápání pravidelností, které v jednotlivém případě mohou být jen záležitostí pravděpodobnosti, došlo pod tlakem celé řady úvah. Především se totiž oproti staršímu chápání ukázalo, že v naprosté většině případů dochází k tomu, že tzv. příčiny představuje pouhé podmínky, a že takové podmínky se stávají příčinami, jen společně s dalšími, nikoli samostatně (izolovaně). Kdyby šlo jen o jednu jedinou „příčinu“, pak by nemohlo dojít k žádnému od této příčiny odlišnému následku, ale vlastně by se nic neměnilo. Ke skutečným následkům dochází jen v důsledku spolupůsobení několika podmínek (a často při pozorování nám některé z těchto podmínek unikají, protože se nám zdají příliš běžné a samozřejmé). A tak běžně dochází k tomu, že v následku je na jedné straně mnohem méně, než bylo v podmínkách (to se ukazuje zejména při podrobnějším zkoumání, neboť to často záleží na důmyslných experimentech), ale na druhé straně také mnohem víc, než bylo v podmínkách (či předpokladech), neboť se objeví něco nového, co mezi podmínkami/příčinami vůbec nebylo.

(Písek, 150319-1.)